

УДК 374.01485.018

НОННА МУРОВАНА

Інститут післядипломної освіти
Севастопольського міського гуманітарного університету

КРЕАТИВНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті обґрунтовано структуру інноваційної культури особистості взагалі та керівника загальноосвітнього навчального закладу зокрема, розглянуто креативні засади даної дефініції.

***Ключові слова:** інноваційна культура особистості, інноваційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу, структура інноваційної культури особистості, структура інноваційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу, креативність, творчість, креативні засади інноваційної культури.*

Постановка проблеми. Упровадження інноваційних технологій, перспективного та новаторського досвіду особистості має забезпечити формування потенціалу нації, здатної творчо та ефективно вирішувати завдання. Даний процес неможливо здійснювати без розвитку інноваційного потенціалу особистості, основне місце в якому посідає інноваційна культура як стратегічний ресурс нового століття.

У Плані першочергових заходів щодо інновацій у Європі, підготовленому Комісією Євросоюзу, розглядаються основні підходи щодо формування інноваційної культури особистості. Концептуальні підходи до розвитку інноваційної культури особистості визначено в Хартії інноваційної культури, підписаної діячами науки, культури, освіти, представниками суспільних організацій, органів державної влади Росії.

Значне зацікавлення проблемою формування інноваційної культури особистості відзначається також у нашій країні. Це пов'язано з тим, що сучасний громадянин України має бути інноваційною особистістю, тобто повинен швидко адаптуватись у мінливих життєвих

ситуаціях, критично мислити, використовувати набуті знання та вміння в навколишній дійсності, бути здатним генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення, творчо мислити.

Згідно з Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» одним із провідних напрямів інноватики є формування інноваційної культури суспільства в цілому та особистості окремо.

Утвердження незалежності України, необхідність розгортання інноваційних процесів у системі освіти, орієнтація на ринкову економіку, виникнення приватної форми власності, поява конкуренції суттєво змінили зміст, структуру, форми, методи та засоби навчання, виховання та управління. Таке докорінне реформування освіти країни вимагає значний рівень сформованості інноваційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційні процеси в освіті досліджуються у працях І.Беха, М.Кларіна, В.Кременя, В.Лазарева, В.Паламарчук, О.Попової, М.Поташника, О.Савченка, А.Хуторського, В.Сластьоніна, Н.Юсуфбекової та ін.

Сучасні проблеми інноваційного менеджменту розглядаються у працях В.Андрущенка, В.Бондаря, Л.Ващенко, Л.Даниленко, Г.Єльнікової, В.Маслова, В.Пікельної, Н.Клокар, В.Крижка, Є.Павлутенкова, Т.Сорочан та ін. Учені вказують, що продуктивність інноваційного процесу в освіті залежить від рівня сформованості інноваційної культури педагогічних працівників, особливо керівників ЗНЗ.

Особливості формування інноваційної культури є об'єктом дослідження А.Ваєєвої, О.Єфросиніної, А.Кальянова, В.Кременя, Б.Лісіна, В.Кузнецова, А.Ніколаєва, В.Носкова, А.Поскрякова та ін. Феномен інноваційної культури педагогічних кадрів вивчався С.Григор'євою, М.Клариним, Л.Колесніковим, К.Макагон, В.Турченко, Л.Холодковою та ін. Однак, за останні роки значна увага приділялась тільки проблемам розвитку управлінської культури керівників ЗНЗ (Є.Березняк, Л.Васильченко, Г.Єльнікова, С.Королюк, О.Мармаза, В.Сухомлинський та ін.), формуванню в них інноваційного потенціалу управлінської культури (Л.Ващенко, Л.Даниленко, С.Королюк, Н.Погрібна та ін.). Це свідчить про недостатній рівень розробки концептуальних та прикладних аспектів проблеми розвитку інноваційної культури керівників ЗНЗ.

Формулювання мети статті. Основним завданням даної статті є обґрунтування структури інноваційної культури керівника ЗНЗ. Відповідно, **мета** статті полягає в розгляданні креативного компоненту (складовій) інноваційної культури керівника ЗНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед звернемо увагу на розгляд феномену інноваційної культури особистості.

Інноваційна культура особистості на думку вчених органічно виходить із поняття культури взагалі як історично певного рівня життєдіяльності суспільства і його окремих членів, зумовленого матеріальними і духовними цінностями. При цьому інноваційна культура фахівців – це один із складних об'єктів наукового пошуку, тому визначення цього поняття стосується більше професійних аспектів. Зокрема, *інноваційна культура педагогічних працівників* визначається як система професійних засобів особистісного розвитку, що забезпечує інноваційний спосіб педагогічної діяльності, провідним компонентом якої є цінності інноваційної педагогічної діяльності [4, с. 55].

Ми розглядаємо *інноваційну культуру керівника ЗНЗ* як складову його загальної культури, яка є складним інтегративним утворенням, сприяє сприйняттю нових інноваційних ідей у всіх сферах діяльності ЗНЗ, готовності і здатності до підтримки й реалізації інноваційного розвитку закладу [5, с. 72].

Ця теза сприяє обґрунтуванню структури інноваційної культури керівників ЗНЗ.

Наукові дослідження авторів щодо проблеми визначення структури різних видів культури, у тому числі й інноваційної, виокремлення її основних компонентів, представлені неординарними поглядами, жоден з яких не став у науці загальноприйнятим.

На сьогоднішній день дослідники (Д.Разуменко, І.Сенча І.Ісаєв, О.Козлова, Р.Миленкова та ін.) виокремлюють наступні компоненти в структурі культури особистості: когнітивний (певний обсяг знань і понять); діяльнісний (відповідні вміння, способи діяльності); мотиваційний (мотиви, які спонукають носія культури до конкретної діяльності); особистісний (особистісні якості, що необхідні для успішного виконання діяльності).

При цьому сучасні дослідники зазначають такі складові інноваційної культури особистості, як потенціал та творчі здібності особистості (знання, уміння, інтелект, творча актив-

ність) та предметний результат діяльності людей (техніка, технологія, інформація, твори мистецтва, норми права, моралі тощо).

Аналіз існуючих праць показує, що на сьогодні не склалося єдиного підходу до позначення структури інноваційної культури керівника ЗНЗ.

Узявши за основу структуру інноваційної діяльності вчителя, розроблену О. Козловою, модель інноваційної управлінської діяльності керівника ЗНЗ, обґрунтовану Н. Погрібною, та ін. дослідження, нами було виокремлено наступні *сутнісні компоненти (складові) інноваційної культури керівника ЗНЗ: світоглядний; когнітивний; мотиваційний; креативний; суб'єктно-діяльнісний* [6].

Звернемо увагу на *креативний компонент (складову) інноваційної культури керівника ЗНЗ*.

Креативність визнається вченими багатовимірним явищем, що включає як інтелектуальні, так і особистісні, соціальні фактори.

Дане поняття в психолого-педагогічному контексті набуло особливого значення лише на початку 50-х рр. минулого століття. Дж.Гілфорд, основоположник досліджень щодо проблеми здібностей до творчості, запропонував звернути увагу на вивчення феномену креативності. Активне вивчення креативності почалося на початку 60-х рр. і триває до сьогодні.

Дослідженнями проблеми креативності займалися Е.Торренс і Дж.Гілфорд, який розробив концепцію креативності як універсальної пізнавальної здібності, що сприяє процесам творчого мислення. Основою цієї концепції є модель структури інтелекту, а також обґрунтування принципового розходження між двома типами розумових операцій: конвергенцією й дивергенцією.

Конвергентне мислення актуалізується тільки в тому випадку, коли людина вирішує задачу на основі множини умов і знаходить єдине правильне рішення.

Основу креативності, на думку Дж. Гілфорда, становлять операції дивергентного мислення. За допомогою цього типу мислення людина починає шукати розв'язання проблеми в усіх можливих напрямках з метою знаходження кількох варіантів, що допомагає йому створювати нові комбінації із звичних елементів, знаходити зв'язки між двома елементами, які на перший погляд, не мають нічого спільного між собою.

Е. Торренс займався вивченням креативності в динаміці, розглядав можливості цілеспрямованого впливу на її розвиток.

У сучасній психолого-педагогічній літературі дана проблематика також посідає чільне місце. Про це свідчать роботи М. Гнатка, Л. Єрмолаєвої-Томиної, В. Козленка, К. Торшиної та ін. Для нашого дослідження особливе значення мають роботи Т. Галич, Л. Подимової, В. Сластьоніна та ін., у яких розглядалася дана проблема з позицій інноваційної діяльності педагога.

У психолого-педагогічній науці під креативністю розуміють «здатність суб'єкта до творчості, до конструктивного та нестандартного вирішення педагогічних завдань, а також до усвідомлення власного досвіду» [1, с. 124].

Енциклопедія освіти подає визначення креативності як «творчого духу, творчого потенціалу індивіда, його творчих здібностей, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми» [2, с. 432].

Креативність характеризується сукупністю значущих особистісних ознак, серед яких можна виділити:

- загальне й особливе (як творчість та творча індивідуальність);
- діалектичний процес переходу потенційного в актуальне як творчий потенціал у творчу здібність;
- взаємозв'язок свідомого та несвідомого в структурі креативності.

Необхідно зазначити, що креативність визначається не стільки критичним ставленням до нового з погляду наявного досвіду, скільки сприйнятливостю до нових ідей.

Д. Чернилевський, А. Шаповалов виділяють інтелектуальну і соціальну креативність. На думку дослідників «інтелектуальна креативність містить у собі когнітивну сферу, що, у свою чергу, складається з аналізу (абстракції) й синтезу (узагальнення), здатності до аналізу і синтезу є складовою загального інтелекту» [7, с. 30]. При цьому соціальна креативність містить у собі креативність професійну, тобто може реалізуватись у професійному спілкуванні, а також у роботі.

Тому інноваційна культура керівників ЗНЗ безпосередньо передбачає високий рівень розвитку їх креативності, творчого потенціалу.

Багато дослідників звертають увагу на розбіжність понять «креативність» і «творчість». В. Сластьонін, Л. Подимова звертують увагу на дві характеристики особливості: «суб'єктивно-зумовлювальну (для позначення креативності) та процесуально-результативну (для позначення творчості).

Здійснювати будь-який інноваційний процес без творчості неможливо. Творчість – «це складне комплексне явище, яке визначається соціально-психологічними і психофізичними передумовами. Творчість виступає як розвивальна взаємодія її суб'єкту, яка спрямована на розв'язання діалектичної суперечності. Для творчості необхідні об'єктивні (соціальні та матеріальні) і суб'єктивні (знання, уміння, розвинуті творчі можливості) умови» [3, с. 67].

Отже, головна характеристика творчості – це створення нового. Серед сучасних позицій науковців щодо природи творчості виділяють два підходи:

– перший розглядає творчість як діяльність спрямовану на створення нових суспільно значущих цінностей; основну увагу приділяють критеріям об'єктивної новизни й оригінальності продуктів творчої діяльності;

– другий пов'язує творчість із самореалізацією людини, розвитком мотивації її творчої діяльності.

Із позицій нашого дослідження необхідно зазначити, що критерій творчості – це цінність, особистість самої людини, а не тільки продукт творчої діяльності. Тому основою та центром творчості є сама особистість з певним рівнем сформованості інноваційної культури.

У дослідженнях Д.Богоявленської, Н.Кузьміної, О. Матюшкіна, В.Моляко, В.Шадрікова та ін. розглядаються складові креативного і творчого потенціалу керівників ЗНЗ. Сучасний керівник ЗНЗ повинен виявляти якості креативної людини: оригінальність мислення, точність, швидкість, багату уяву, упевненість у собі.

Тому під *креативним компонентом (складовою) інноваційної культури керівника ЗНЗ* ми розуміємо сукупність його особистісних якостей, які визначають можливість створення та реалізації моделі інноваційного розвитку закладу освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. На наш погляд, *інноваційна культура керівника ЗНЗ* як складова його загальної культури сприяє прийняттю нових інноваційних ідей у всіх сферах діяльності ЗНЗ, готовності і здатності до підтримки й реалізації інноваційного розвитку закладу. *Структура даного поняття* складається з наступних сутнісних компонентів (складових): *світоглядний; когнітивний; мотиваційний; креативний; суб'єктно-діяльнісний.*

При цьому розвиток *інноваційної культури керівника ЗНЗ* сприяє створенню та реалізації моделі інноваційного розвитку закладу освіти, створенню умов до реалізації інноваційних моделей учасниками навчально-виховного процесу. Тому особливе значення має *креативний компонент (складова)* даного феномену.

Це дає можливість стверджувати про необхідність особливості розвитку інноваційної культури керівника ЗНЗ в умовах післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания /Б. Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2002. – 228 с.
2. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 768 с.
3. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчальний посібник /С.О. Сисоєва. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112 с.
4. Мурована Н.М. Світоглядні засади інноваційної культури керівників загальноосвітніх навчальних закладів /Н.М. Мурована // Післядипломна освіта в Україні. – 2012. – № 2(21). – С. 54–57.
5. Мурована Н.М. Інноваційна культура сучасного керівника закладу освіти: теоретичний аспект /Н.М. Мурована //Горизонти освіти. – 2012. – № 2. – С. 71–74.
6. Мурована Н.М. Інноваційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу (теоретичний аспект) [Електронний ресурс] / Н.М. Мурована // Народна освіта. – 2012. – № 3 (18). – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
7. Чернілевський Д.В., Шаповалов А.П. Проектування та менеджмент сучасного вищого навчального закладу: Навчальний посібник / Д.В. Чернілевський. – Вінниця: Вінницький соціально-економічний інститут, 2005. – 150 с.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013.

Мурованая Н.

Институт последипломного образования Севастопольского городского гуманитарного университета, г. Севастополь, Украина

КРЕАТИВНЫЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ РУКОВОДИТЕЛЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье обоснована структура инновационной культуры личности и руководителя общеобразовательного учебного заведения в частности, раскрыты креативные основы данной дефиниции.

Ключевые слова: инновационная культура личности, инновационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения, структура инновационной культуры личности, структура инновационной культуры руководителя общеобразовательного учебного заведения, креативность, творчество, креативные основы основы инновационной культуры.

Murowana N.

Institute of Continuing Education Sevastopol City University for the Humanities, Sevastopol, Ukraine

CREATIVE FOUNDATION OF INNOVATION CULTURE EDUCATION MANAGEMENT SCHOLAR INSTITUTIONS

In the article the structure of the innovation culture of the person and the head of general educational institutions in particular, revealed the creative foundation of the definition.

Keywords: innovation culture personality, innovative culture director general educational establishment, structure, innovative culture of the individual, the structure of innovation culture director general educational institutions, creativity, creative foundation of innovation culture.